

SARAH AND RIVKA – TWO GENERATIONS OF FEMALE HOLINESS - פרשת חיי שרה

Our parsha is named after the first of the four¹ matriarchs, and is dedicated to the lessons that Sarah and her daughter-in-law Rivka, as two of the greatest female spiritual forces the world has ever seen, come to teach us. Every Friday night, we sing the Eishes Chayil song², which, according to the Tanchuma was the hesped which Avraham Avinu gave to Sarah (and which Shlomo was later to include at the end of Mishlei)³. (And it is not accidental that a second way of interpreting Eishes Chayil is as a mashal for the Torah⁴.)

Sarah was the first and greatest of the seven prophetesses⁵, and greater than Avraham Avinu himself⁶. Her essence was coated with Ruach Hakodesh⁷.

Sarah's life was not filled by days and years, rather her life filled the days – filled them with meaning and accomplishment - שני חיי שרה (i.e. the years were defined as those of שרה). (Zohar). This was because she never stopped growing and working on herself⁸. The rest of mankind compared to Sarah was like a monkey compared to a man, say the Sages⁹.

Sarah died with her soul spiritually whole - בת קי' כבת כ' - In fact she reached such perfection in her life that her physical body reflected her inner spiritual completeness - שבע ליופי - בת עשרים שנה. Her greatness was reflected not only in her life but also in her death, for she was the first of the

¹ מסכת ברכות דף טז ע"ב: תנו רבנן אין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבע

² משלי, פ' לא: י - לא (סוף משלי)
ובילקוט שמעוני, שם, הכל הולך על שרה.

³ מדרש תנחומא חיי שרה פרק ד

⁴ ילקוט שמעוני, שם

⁵ מגילה י"ד ע"א: שבע נביאות מאן נינהו שרה מרים דבורה חנה אביגיל חולדה ואסתר שרה דכתיב אבי מלכה ואבי יסכה ואמר רבי יצחק יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסכתה ברוח הקדש שנאמר כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה דבר אחר יסכה שהכל סוכין ביופיה

מדרש לק"ט בראשית כ"ג, א': כל הנשים הצדקניות דבר הקב"ה עמהם על ידי מלאך, ועם שרה על פי הדיבור סוטה ז', ה"א: לא מצינו שדיבר המקום עם אישה אלא עם שרה בלבד

⁶ בראשית כא (יב) ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע:

רש"י שמע בקולה - (בקול רוח"ק שבה) למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות: (אמנם עיי בהעמק דבר)

⁷ מגילה י"ד: "יסכה" זו שרה, ולמה נקרא שמה יסכה שסכתה ברוח הקודש

⁸ רבינו בחיי על בראשית פרק כג פסוק א: וע"ד המדרש מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, בת מאה שנה עשרים לחטא, ובת עשרים שנה שבע ליופי. ובאורו שהיה יפיה הולך ומוסיף בהיותה בת עשרים שנה הוא זמן העמידה, כמו בת שבע שהוא זמן התוספת, בשכבר ידעת כי זמנו של אדם ג' חלקים, נערות, ובחרות, וזקנה. הנערות הוא זמן התוספת והעלוי, הבחרות הוא זמן העמידה בתכונה אחת, הזקנה הוא זמן החסרון והירידה:

i.e. she continued to work on aspects of herself during periods of one's life where the natural maturation processes would lead one to concentrate on other areas

⁹ בבא בתרא נח: הכל בפני שרה, כקוף בפני אדם, ושרה בפני חוה כקוף בפני אדם

¹⁰ גור אריה: כג א בת עשרים שנה שבע ליופי וכו'. ואם תאמר למה משבח אותה הכתוב ביופי, והלא כתיב (משלי לא, ל) "שקר החן וגו'", ונראה לומר דקרא לא איירי ביופי, רק מפני שהאדם הוא מחובר מב' חלקים - מגוף ונפש, והגיד לך הכתוב ששרה היתה שלימה בכל אלו הב' חלקים, ולא היה בה חסרון - אם שלימות הגוף, ואם שלימות הנפש, היתה שלימה בכל אלו השני חלקים, ולא היה בה חסרון. אם שלימות הגוף - דהא בת כ' היתה כבת ז' ליופי, והיופי הזה שהוא אינו לפי הטבע ולפי המנהג

Avos or the Imahos to be buried together with Adam and Chava in the Mearas Hamachpelah – literally the double cave, or the cave of the Patriarchs – the place where four couples were destined to be buried¹. The parents of mankind were to be joined by the parents of the Jewish people, the spiritual parents of mankind². This was no ordinary place³.

The Imahos set up patterns of spirituality which nourish and inspire the Jewish female soul⁴. Thus Sarah's 127 years of life (the dimension of time) translated into Esther's rule over 127 states (the dimension of space)⁵. All future generations of Jewish women inherit from Sarah the potential for her holiness and are therefore challenged to model her greatness. Just as every Jewish male is required to say, "When will my actions reach the level of the actions of Avraham, Yitzchak and Yaakov?", so every Jewish female ought to say "When will my actions reach those of the Foremothers?"⁶

Since the Parsha is named after Sarah's life, all the things in the parsha - Eliezer's mission to bring Rivka as a wife for Yitzchak, the return of Hagar (Ketura) as a wife to Avraham, and the progeny of Yishmael - must have in some way emerged out of her life (even though they all occurred after her death). Mearas Hamachpelah teaches us something about what Sarah lived for, and Rivka must, and does, come to continue Sarah's life task. More difficult is the connection to the return of Hagar, for did not Sarah expel her from Avraham's home? And, so too, the listing of Yishmael's descendants: for was it not Yishmael that Sarah came to exclude from the Jewish people⁷? As we shall see, it was Sarah's ability to define the boundaries of the Jewish people, that lead to the new nations produced by Hagar.

A great outreach worker, all Geirim and G-d fearing people in the world are from those who suckled the milk of Sarah, say the Sages⁸. Sarah was not only Avraham's partner in spiritual and physical chesed⁹, but she was also the first and greatest of the Jewish women. She was the pioneer of women's avodah, bringing to the surface important differences in the nature of male and female chesed.

יורה על שהגוף הוא נקי והוא בהיר מבלי סיג, וכמו שתמצא אצל משה רבינו "לא כהתה עינו ולא נס ליחה" (דברים לד, ז), שגם זה מורה בהירות הגוף. ומה שהיתה בת ק' כבת כ', יורה על מעלת הנפש, והנה היתה שלימה בכל:

¹ רש"י כג ב: בקרית ארבע - ד"א על שם ד' זוגות שנקברו שם איש ואשתו (ב"ר) אדם וחווה. אברהם ושרה. יצחק ורבקה. יעקב ולא

²R SR Hirsch, v. 19, pg. 385

³ עיין בסוף המאמר הזב משכתבנו עוד על מערת המכפלה

⁴ פרי צדיק שם: והיינו שהם נטעו בלב זרעם שיוכל כל אחד ואחד מישראל להסתייע מעבודת האבות והאמהות כשיבא לטהר. וממילא יוכל כל אחד מישראל למצוא מקום אף בדברי תורה הגבוהין ויוכל לצפות מתי יגיעו מעשי על כל פנים באיזו פרט למעשה אבותי

⁵ בשפת אמת ריש פרשתינו ד"ה במדרש יודע ושם: ... וז"ש ויהיו חיי שרה ולא כתיב שחיתה כך וכך. רק שבימי' ה' כל החיות של העולם שלה. שע"י הצדיק הטבע מתעלה. ... זה נקרא עולם ... וע"י הצדיק מתקיים ההעלם שעולה להפנימיות. ... וע"י ששרה עוררה חיים בכל השנים הללו זכתה אסתר למלוך על קב"ז מדינות.

⁶ רב צדוק הכהן פרי צדיק חיי שרה - אות יא (סוף הפרשה, דף 70): דכמו שכל אחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אברהם יצחק ויעקב. כן הנשים הכשרות חייבות לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אמהות

⁷ ליקוטי שיחות תשל"ה - תשל"ו

⁸ פסיקתא רבתי מ"ג, כ"ג: כל גרים המתגירים בעולם, וכל יראי שמים שיש בעולם, מן אותם שינקו מחלבה של שרה

⁹ לך לך: (י"ב: ה) אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים

The Zohar itself explains that Sarah derived her greatness from the fact that she found herself closeted with two famous Kings of the period, Pharaoh and Avimelech, and did not attach herself to either of them¹. Here lies Sarah's great contribution to the Jewish People². Avraham, the male, was the Sechel, the head. Sarah was the heart. The heart is the source of the Teshukah, the desire to attach oneself something³. (See note) This is also why women excel in Yiras Shamayim, especially the type of trustfulness required in times of challenge⁴. For during these times, when the clarity of the intellect is clouded, the person has to draw on deeper levels of commitment to pull through.

In the words of the Shem Mishmuel: Avraham passed onto the Jewish people the inheritance of being straight and clear thinking. ... Sarah provided the dimension of passion and desire for the holy. Therefore her test was to be captured by Pharaoh and Avimelech, to be faced with cleaving to the wrong parties ... Sarah is like the heart of the Jewish people. ... As the Zohar puts it, Avraham and Sarah are like the soul and the body, the mind and the heart, the form and the material which holds the form ... This intense passion for spirituality which Sarah had was vital to be able to attain higher dimensions of spirituality, and that is why Abraham's merits are attributed to Sarah⁵.

Rabbi Joseph B. Soleveichik, in a hesped for the Tolne Rebbetzin⁶, gave eloquent testimony to how this Teshukah plays out in Toras Imecha:

She taught me that there is a flavor, a scent and warmth to mitzvot. I learned from her the most important thing in life – to feel the presence of the Almighty and the gentle pressure of His hand resting on my frail shoulders. Without her teachings, which quite often were transmitted to me in silence, I would have grown up a soulless being, dry and insensitive.

¹ שם: אתה שרה ונחתת וסלקת ולא אתדבקת ב' ... ועל דא ויהיו חיי שרה דזכתה בהו בכלהו ולא כתיב בכלהו נשי ויהי חיי חוה וכן בכלא כו'. ולהבין למה נקט הזוה"ק דווקא זכות זו שלא אתדבקת במצרים

² שם משמואל חיי שרה - שנת תרע"א: ולהבעו למה נקט הזוהר הקודש דווקא זכות זו שלא אתדבקת במצרים

³ The female תשוקה must be distinguished from the male רצון. רצון is more of an abstract desire or will; תשוקה is the ability to engage the reality of the world down here with the desire to elevate it. רצון starts from top down; תשוקה works from bottom up.

Rav Tzadok HaCohen explains that *Shleimus* has fifteen levels, represented by the 15 steps in the *Beis HaMikdash* between the *Ezras Nashim* and the *Ezras Yisrael* where the Leviim used to sing the 15 Psalms beginning with *Shir HaMaalos*. The first level is the female who embodies desire. The last is the male which reflects the fulfillment of that desire. When male and female merit to work together, G-d's name – י-ה is between them. Therefore this name is numerically fifteen. The ה of the name is the female, for through this letter this world was created, and it is in this world that the desire for holiness exists. But the fulfillment of that desire will only be in the world to come, the world of reward, and that is the male י.

³ רב צדוק הכהן, דובר צדק ס"ח (דף ט):

בשלימות עצמו יש מעלות והם חמשה עשר ... (ד) יש טו מעלות מעזרת נשים לעזרת ישראל ... שהאשה היא המעלה הראשונה שהוא תוקף התשוקה ... והאחרונה הוא האיש שהוא מילוי התשוקה ... וכשזכו איש ואישה שם ק"ה ביניהם שהוא בגימטריא ט"ו המעלות ... והה"א היא באשה ובו נברא העה"ז שבו היא התשוקה והיום לעשותם ולא המילוי לתשוקה בהשגה שהוא הקבול שכו ... והוא העה"ב שנברא ביו"ד שהוא באיש .

⁴ צדקת הצדיק קפד: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שהוא מדת הנוקבא והתערותא דלתתא בחשק ורצון

⁵ שם משמואל, חיי שרה שנת תרפ"א דף רנט:

... אברהם ... הוריש לישראל בחינתו להיות ישרי המוח והשכל ... ושרה היתה בחינת התשוקה וחפץ לאלקות, והיתה הנסיון שלה שנלקחה לבית פרעה ואבימלך, ולא את דבקת בהו ... וכאילו שרה היא בחינת הלב שבישראל ... והם דברי הזוה"ק שהמשיל את אברהם ושרה לנשמה וגוף דהיינו בחינת המוח והלב, והמחקרים לצורה וחומר ... ובוזה יתפרשו דברי הזוה"ק ... (ד) שרה זכתה לחיין עלאין להו לבעלה ולבנהא בתראה. ... שתלה לאברהם בזכות שרה ... דחשגת חין עלאין זוכין לעומת העבודה בתשוקה עצומה ...

⁶ Delivered at the conclusion of the *shloshim* for the Tolne Rebbetzin, Rebecca Twersky, on Jan. 30, 1977.

The laws of Shabbat, for instance, were passed on to me by my father; they are a part of mussar avikha. The Shabbat as a living entity, as a queen, was revealed to me by my mother; it is a part of torat imekha. The fathers knew much about the Shabbat; the mothers lived the Shabbat, experienced her presence and perceived her beauty and splendor.

The fathers taught generations how to observe the Shabbat; the mothers taught generations how to greet the Shabbat and how to enjoy her twenty-four hour presence.

But Teshukah in this world is not a simple thing. After the Cheit of Adam HaRishon, good and evil were mixed up¹. Teshukah can easily be attached to the wrong thing. To have proper Teshukah, one must first sort and divide the good from the bad. Avraham Avinu in his hesped on Sarah says:

דרשה צמר ופשתים²

Sarah was able to sort out wool from linen – i.e. a shaatnez mixture. This, says the Midrash, was the act of kicking Yishmael out of her home, leaving Yitzchak to provide the future lineage of the Jewish people³. Sarah and Avraham Avinu had been locked in a fundamental argument about what the borders and parameters of the Jewish people should be, and G-d clearly came out on the side of Sarah⁴. It was she who was able to draw from Avraham Avinu only the good and give birth to Yitzchak, allowing the impurities to be taken away by Yishmael⁵. Sarah's very name came from the word to rule over⁶ – to determine the parameters.

This is why האם בטר האם (the mother determines identity)⁷. It is she who provides the physical context (the womb) in which the child exists, and it is she who provides the spiritual context (i.e. whether this child will exist within a Jewish or non-Jewish framework).

¹רמח"ל, מאמר הגאולה, ח"ב: וכאשר חטא האדם, אז נתערב החול בקדש עיין עוד בר' בחיי ובכתב והקבלה על בראשית ג ה

מכתב מאליהו ח"ב מאמר חטא אם הראשון (דף 138): במצב שלאחר החטא, נשמעים לנו דברי היצר הרע בגוף ראשון: "אני" רוצה, "אני" מתאוה, והיצר הטוב טובע מאתנו בלשון נוכח: "אתה" מחוייב, אסור "לך", וכדומה. כלומר השכל והמצפון טובעים מאתנו הטוב והישר, ורצוננו בתחלה, מזדהה עם התאוה.

²בתנחומא בסוף משלי דורש את כל אלה על שרה שכך אמר אברהם אבינו בהספדו ובפסוק דרשה צמר ופשתים בין יצחק לישמעאל, וכתב על זה השם משמואל [תרע"ז]: היינו כמו מדתה שמירת הטוב שלא ידבקו בו חלקי הרע, ע"כ הבחינה ההפרש, שישמעאל אף שבודאי בחיצוניותו ה' נראה כצדיק והתפאר עצמו שנימול לי"ג ולא עיכב, מ"מ היא באשר מדתה להפריש בין טוב לרע, היפוך חוה שערבה טוב ורע, הפרישה בין יצחק לישמעאל באמרה גרש את האמה הזאת ואת בנה.

³במדרש תנחומא חיי שרה פרק ד: דרשה צמר ופשתים בין יצחק לישמעאל שאמרה גרש האמה הזאת ואת בנה שם משמואל חיי שרה - שנת תרע"א: ולפי"ז ישמעאל ויצחק הם קין והבל. וזהו צמר ופשתים ... ושרה הרגישה בזה והפרישה ביניהם, וכענין איסור צמר ופשתים יחדיו. והבן

⁴בראשית כא יב: ויאמר אלקים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע:

⁵משך חכמה כא יב: כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ... והנה אמרו שבת קמ"ו עד ג' דורות לא פסקה כו' כי מאברהם נטלה שרה את הטוב והזוהמה נטלה הגר ובאברהם היה הזוהמה מה שטעה בידיעת אלקות טרם שהכיר את בוראו ושרה ברה ממנו הצדק והטוב לבד לכן ילדה את יצחק ולכן נאמר כל אשר כו' שהיא אינה בוררת רק הטוב לכן המליצו ז"ל בפרק חזקת (בבא בתרא נח) לר' בנאה וכו' דחזי דגני אברהם בכנפי דשרה וקא מעיינה בראשו שרואה רק לברור הטוב מראשי' והדיעות הצודקות והקדושות אשר העלה בעצם עיונו אחרי הכרתו את בוראו בשלמות

⁶(טו) ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה רש"י: (טו) לא תקרא את שמה שרי - דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה שתהא שרה על כל (ברכות יג):

⁷משנה מסכת קידושין פ"ג מש' יב על פי דברים ז ג-ד, מסכת קידושין סח:

The male contribution is infinitely small in space and time, yet contains the germ of life. It contains no effort and no pain. The female dimension is opposite. She has the ability to hold this minute speck within herself and build up a complete life. The child is formed physically within the mother over a considerable time; effort and pain are involved and finally a child is born. Both mother and father harmonized their different energies into a new and unique existence - a third component, the child. It is therefore through the holiness of this intimate relationship that the ultimate feeling of accomplishment prevails and so the שכונה can be a part of this couple's life.

Sarah's resistance to Pharaoh and Avimelech also drew on the ability to resist any mixture of good and bad, and to be able to take only the good in the end. Avraham and Sarah were able to correct the sin of Adam and Chava, as Sarah's nachash was Pharaoh (reaching Avraham through Sarah as the original Nachash had reached Adam through Chava)¹ and her resistance was the Tikun HaCheit. She further redeemed the sparks of Kedusha from Mitzraim through the gifts that were given to her husband because of her, ולאברהם הטיב בעבורה (setting up the historic pattern for the Jews of the Exodus who would do the same – Ramban).²

Rather than drawing boundaries as Sarah did, Avraham Avinu did just the opposite. He was the Av Hamon Goyim – the father of all nations of the world. His spiritual vision was to envelop rather than exclude. Even his exclusive Bris (Bris Milah) with HaSh-m only served to make him Av Hamon Goyim³. Sarah, however, knew that this would be wrong for the Jewish people, that Yishmael was taking Avraham Avinu's chesed, turning it on himself, and becoming a taker rather than a giver⁴.

And just as the wall protects the city, so too, the female who completes the male, protects him. Therefore [when G-d created woman] it is written ויבן – and He built. For every building forms a protective fence and wall⁵.

The second generation appeared to be just the opposite. Yitzchak developed Gevurah because he saw that the myriads of people whom his father had brought close had disappeared. Yitzchak developed Gevurah, but only as a way of completing his father's chesed, of providing it with its missing ingredient⁶. Yitzchak's midah of Gevurah required that Eliezer specifically search

¹ שם משמואל [תרע"ז]: באשר גם חטא אדה"ר ה' באמצעות חוה, ובלעדיה לא ה' לנחש שום מקום להתקרב אליו, ע"כ גם במצרים, שפרעה הוא נחש שבא לנשיון ולמירוק לאברהם, ה' צריך להיות בכה"ג, שהרי לגודל מעלת אברהם לא ה' לנחש שום קירוב לאברהם, אלא שתחילה לקח את שרה וחשב שתחילה יטיל בה וזהמא ובאמצעותה ילכוד גם את אברהם.

² שם משמואל תרע"ז: והנה ידוע שהאבות תקנו חטא אדה"ר עוד זאת הוציאה מבית פרעה כל חלקי הקדושה שהיו שקועים שמה וה' דוגמא על העתיד שישראל יעשה כמצולה שאין בה דגן כבמדרש שכל מה שכתוב באברהם כתיב בישראל, וע"כ כמו שעצת נחש היתה לדבוק באברהם באמצעות שרה נעשה להיפוך אשר כל חלקי הקדושה שהיו במצרים נמשכו ונדבקו באברהם באמצעות שרה, וזש"ה בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר, היינו שהי' בטוח בה שלא תתפתה לפרעה, ע"כ ושלל לא יחסר היינו חלקי הקדושה שהוציאו משם. וזהו שאה"כ גמלתהו טוב ולא רע, שלעומת עצת הנחש שחשב שבאמצעותה ידבקו באברהם כוחות רעים, נהפך הדבר שגמלתהו טוב היינו חלקי הקדושה שנמשכו אליו באמצעותה. וזהו שהביא הכתוב ולאברהם הטיב בעבורה שהוא השלל כנ"ל, ובעבורה הפירוש באמצעותה. עוד שם היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה, ותוקח האשה בית פרעה, וישלח אבימלך וגו' היינו שלא לבד שלא הניחה את חלקי הרע לדבוק בטוב, אלא הוציאה כל חלקי הטוב שהיו מעורבים ונתונים בעמקי הרע, וזהו ממרחק תביא לחמה שהיו רחוקים מאד מהקדושה ושקועים בבית פרעה ואבימלך.

³ רמב"ן יז ד: הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים הוא ברית המילה כאשר יפרש זאת אות הברית, ואחרי הברית תהיה לאב המון גוים (עיין משך חכמה, שם)

⁴ מכתב מאלהו, ח"ב עמ' 164 ענין חסד שבטומאה שהיא התאוה. וברב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ, שתאוה הוא חסד לעצמו – היינו ככוון לא נכון. ובנתיבות שלום עמ' פג: אחז"ל (בר"ר מא ט): לוט שטוף בזימה היה ... והיינו שמדתו היתה כמו אצל אאע"ה חסד ואהבה, אך אצלו היה זה אהבה נפולה. ...

⁵ וכמו שהחומה מגינה על העיר, כך האשה מצד שהיא משלמת האיש היא מגינה עליו, מפני כך כתיב ויבן (את הצלע) שכל בנין עושה גדר וחומה (מהר"ל חידושי אגדות נדה מה: ד, ה מלמד)

⁶ רב צדוק הכהן

for a Baalas Chesed to complement this¹. This combination guaranteed that Avraham's chesed would be passed through the generations².

Avraham and Sarah, Yitzchak and Rivka, all found in their respective partners unique attributes which they were lacking. To view Yitzchak or Rivka on their own, is to miss the vital idea that they were able to unite with each other to achieve completion.³

Eliezer's prayers are answered immediately – Rivka's character is tested and she passes with flying colors. Eliezer asked for a bit of water; she quenched all his thirst; he said "from your jug" – don't trouble yourself to go to the well; but she went anyway, giving not only to him but to all his camels until they, too, were satisfied⁴. This is the way of a person with a whole and complete character – he is not moved to just do what he has to. He goes as far as he can to reach perfection in every detail⁵.

But, perhaps ... perhaps her mercy aroused her momentarily to give drink to a thirsty man⁶, but only a true giver would notice that the camels were thirsty⁷. And she avoids alerting Eliezer in advance that she would go to so much trouble⁸.

Eliezer saw one other striking thing: The parsha referred to Eliezer throughout as "the servant"¹. Rivka, though, called him אדני². She related to everyone in such a way that it built them

¹נתיבות שלום (כולן שוין לטובה דף קלא): כיון שיצחק כולו גבורה וכאשר רבקה תהיה כולה חסד יוכל לצאת מהם יעקוב שהוא תפארת הכוללת חסד וגבורה
מכתב מאליהו, חלק ב 160-165:ביצחק... היתה מידתו העיקרית מדת היראה- פחד יצחק...ביראה פונה האדם אל תוך עצמו בחושו לתוצאות מעשיו...וכן מדת הגבורה...עלולה למעט את המעשים טובים...כי בהתרכזו בעצמו נופלת בעיניו חשיבות חבירו...זהו גורל הגבורה כשאינה ממוזגת עם החסד ואהבת הזולת, ומודרכת על פיהם

²משך חכמה כד יד: כי עשית חסד עם אדוני - פירושו ע"ד האמת כי יצחק מדת גבורה ומהתדבקות גבורה עם החסד נעשה בריח התיכון אמת, (זוהר תרומה קעה): ולכן כאשר הרגיש ברבקה מדת החסד אמר ברוך ד' אשר לא עזב חסדו ואמתו שנולד מדת אמת מהתמוזגות חסד וגבורה וזה הוא מדתו של יעקב. ולכן ותשא רבקה כו' ותפול מדת פחד יצחק. וזה מי האיש הלזה ההולך בשדה עוצם הדינין ותתכס ודו"ק.

³מהר"ל (חידושי אגדות שם דף קו קטע המתחיל אמנם): ... כי מה שחסר בזה גלה בזה כי יש בזכר מה שאין בנקבה ויש בנקבה מה שאין בזכר ... כאשר נמצא הבלבד הוא חלק בלבד וכאשר נמצא זיווג אליו והזוג הוא דבר שלם הרי כל אחד הוא חלק הכל.

⁴כד (יז) וירץ העבד לקראתה ויאמר הגמאיני נא מעט מים מכדך: (יח) ותאמר שתה אדני ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקהו: (יט) ותכל להשקתו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתת: (כ) ותמהר ותער כדה אל השקת ותרחץ עוד אל הבאר לשאב ותשאב לכל גמליו:

מדריגת האדם מאמר ברור המדות פ' ה: לא שאל אותה [אליעזר] רק הגמאיני שמשמעותו לו לבד, "מעט מים" משמע מעט ולא הרבה "מכדך" היינו שלא תשאוב מים מבאר אלא להשקות רק "מכדך" והיא השקתה אותו ואת גמליו עד תומם.

⁵מדריגת האדם שם: האדם הבלתי שלם כשנבקש ממנו דבר, די לו אם יתן לנו את הדבר הנשאל לבד בכמותה ואיכותה ... אבל האדם השלם ... ישקוד להשלים הדבר לפי האפשרות

⁶מדריגת האדם מאמר ברור המדות פ' ה: מצינו ... [ש]אליעזר בחן אותה בדבר קטן. אשר הרבה תמהים איך בנה את הפעולה הזאת כי אותה הוכחת ליצחק? ועוד שמא עשתה הפעולה משום כיסופא או משום כבוד. ועוד אפילו עשתה באמת, מפני מה שמך שהיא בכל המדות כולם כ"כ מושלמת! ...

⁷נתיבות שלום (עמ' קלב): אלא דעדיין קשה ... היה יכול לנסותה בענין גם לאנשיך אשקה ... ומכאן יש ללמוד דין חדש במדת החסד, ע"פ מה דאיתא בבאר מים חיים

⁸ אור החיים, בראשית כד:יח
ותאמר שתה- פירוש כנגד שאמרת גמיאה מעט שתה כחפצך..וטעם שלא אמרה תכף ומיד גם לגמליך וגו' ... שאם היתה מקדמת לומר גם לגמליך וגו' קודם שישתה הוא יש מקום לו למהר להקל טורחה כיון שעוד לה טרחת הגמלים, מה שאינו כן קודם שהודיעתו יחשוב כי הוא זה כל הטורח, וישתה כחפצו לאט לאט ואחר ששתה תכף אמרה גם לגמליך וגו'

up, empowering and inspiring them to not only feel good but to be of greater help to themselves³. This sensitivity with words also leads her to make a clear distinction between Eliezer, a glorious human, and the camels⁴.

Imagine, says Rav Simcha Zissel (the Alter of Kelm), if Rivka had left watering the camels to one of the helpers in Eliezer's entourage. Imagine if, just this once, she had felt herself too tired to put herself out for a bunch of animals. She would have missed the opportunity to be Yitzchak's wife and the whole of world history would have been different⁵. Our actions, even our smallest ones, often have cosmic implications.

Rivka returned with Eliezer and, as Providence decreed, she saw Yitzchak under circumstances that were to forever create in her an impression of his Gevurah and Pachad⁶. Yitzchak gave Rivka, the woman of chesed, access to the midah of Yirah and she reciprocated by giving him access to the Midah of chesed⁷.

Yitzchak brings Rivka into his mother's tent, making it clear that he was looking for continuity – and he finds the peace he was looking for:

בראשית כד סז: וַיְבֹאֶהָ יַצְחָק, הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ, וַיִּקַּח אֶת-רַבֵּקָה וַתְּהִי-לוֹ לְאִשָּׁה, וַיְיָאֱהָבֶהָ; וַיִּנָּחֵם יַצְחָק, אַחֲרֵי אִמּוֹ

Rashi tells us that there were three things that had left when Sarah died which returned with Rivka⁸: Sarah's (Shabbos) candle burned from one Shabbos eve to the next, her blessing was found in the dough (through the Mitzvah of taking Challah), and the cloud of the Shechinah continuously

¹ כד (ט) וישם העבד ... (י) ויקח העבד ... (יז) וירץ העבד (נב) ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה לה': (נג) ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה ומגדנת נתן לאחיה ולאמה:

² כד (יח) ותאמר שתה אדני ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקהו: (כו) ויקד האיש וישתחו לה':

³ שמעתי מהרב אלעזר רוסנר

⁴ הכתב והקבלה, בראשית כד יט: ותכל להשקותו- היא דקדקה בדבריה ולא אמרה כמו שאמר העבד שתה וגם גמליך אשקה במאמר אחד, כי בזה תשוה אותו לגמלים, לכן פסקה ואמרה שתה אדני לבד, ואחר שעה אמרה גם לגמליך אשאב, גם שינתה ולא אמרה גם לגמליך אשקה

⁵ חכמה ומוסר ח"א מאמר ד: רבקה השתדלה לגמול חסד כל שהוא, לשאוב מים בעד הגמלים. למען לא יטריחו עבדי אליעזר לשאוב. ... [ואם] לא עשתה זאת, לא היתה כלתו של אברהם אבינו ע"ה, ולא אשתו של יצחק אבינו, ולא אמו של יעקוב אבינו ולא האם של כלל ישראל. ראה שכר נושא בעול כל שהוא מה זאת. וגו' ושם מאמר רד: אטו אנשים שהלכו עם אליעזר היה קשה להם לשאוב מים לגמלים ... והנה אם היתה מחסרת הפעם לומר גם לגמליך אשאב היתה מפסדת הכל

⁶ העמק דבר כד סב: ויצחק בא וגו'. סיפר הכתוב כי המכין מצעדי גבר ית' סיבב שיפגע יצחק ברבקה בדרך ותהא נבעתת ממנו בתחלת הכרתה אותו ואם הי' העבד בא עמה תחלה לבית אברהם הי' אברהם מקבלה תחלה ומדבר על לבה עד שהי' מתחונן דעתה עליה ולא היתה נבעתת מפחד יצחק. והיתה מתנהגת עמו כמו כל אשה עם בעלה. אבל הקב"ה סיבב שיצחק בא באותו עת מבוא באר לחי רואי שהי' לו אותו מקום מיוחד לתפלה והתבודדות על באר שנראה המלאך:

⁷ משך חכמה כד יד: (יד) כי עשית חסד עם אדוני - פירושו ע"ד האמת כי יצחק מדת גבורה ומהתדבקות גבורה עם החסד נעשה בריח התיכון אמת, (זוהר תרומה קעה:) ולכן כאשר הרגיש ברבקה מדת החסד אמר ברוך ד' אשר לא עזב חסדו ואמתו שנולד מדת אמת מהתמזוגות חסד וגבורה וזה הוא מדתו של יעקב. ולכן ותשא רבקה כו' ותפול מדת פחד יצחק. וזה מי האיש הלזה ההולך בשדה עוצם הדינין ותתכס ודו"ק.

⁸ רש"י כד סז: האהלה שרה אמו - ויביאה האהלה והרי היא שרה אמו כלומר ונעשית דוגמת שרה אמו שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מע"ש לערב שבת וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל ומשמתה פסקו וכשבאת רבקה חזרו (ב"ר)

hovered over the tent from the purity of keeping the laws of family purity¹. (See a forth thing in the note².)

produces the light that brings in the שלום - the unifying force - of שבת³. Women light the candles because they are uniquely suited to this מדה of שלום⁴: Shabbat, in turn, is the soul of the week. Sarah and Rivka generated such a flourish of holiness through this Mitzvah, that it stretched right over the week – the candles burned until the next Shabbos.

The מצוה of חלה is that special מצוה which helps to direct and release the spiritual nurturing that is in the bread. Physical bread (as the archetype food) can "feed" the נפש and provide it with sustenance because the bread is ultimately a creation of השם and has within it great spiritual potential⁵. Women have a special capacity to harness the קדושה in this מצוה. Moreover, dough is made by combining fragmented ingredients (the grains of flour) – a new unity - and then taking חלה from that to create קדושה. This reflects man who is like the חלה that was taken from all the earth to create a new reality of קדושה⁶. So, as with the candles, Sarah and Rivka were able create this קדושה in a very tangible way.

Family purity – Tahara - is a state of spiritual and moral fitness in life. טומאה represents the loss of that state. Pure טהרה is the highest stage of דעת⁷. Similarly, pure טומאה represents the furthest from קדושה conceivable⁸, because humans have a finely-tuned sensitivity to spiritual realities. Sarah and Rivka were able to turn their built-in cycles – their loss of potential⁹ and their regaining it – into such an act of holiness that the Shechinah itself descended¹⁰.

¹ שפתי חכמים: וענן קשור הוא ענן השכינה וזהו לכבוד קדושת טהרה שהיתה זהירה בנדתה לטהר עצמה כי הטהרה מביאה לידי רוח הקודש.

גור אריה כד סז: [מגן] כל זמן ששרה קיימת וכו'. נגד ג' מצות; ברכה מצויה - נגד חלה. ונר דלוק - נגד הדלקה. וענן קשור על האהל - כי הענן הכבוד הוא שכינת הכבוד יתברך, וזהו לכבוד הקדושה והטהרה, כי הטהרה מביאה לידי רוח הקודש כדאמרין במסכת ע"ז, ולפיכך שרה שהיתה שומרת הטהרה מן הנדות - זכתה שיהיה ענן הכבוד שורה על האהל.

² גור אריה כד סז: אמנם בב"ר (ס, טז) אמרו עוד אחד, והוא שאמרו 'כל זמן ששרה היתה חיה היה ביתה פתוח לרווחה'. וד' דברים זכרו רז"ל במדרש, ורש"י השמיט אחד וקיצר דבריהם, ואולי עשה זה מפני כי לשלשה שזכר יש טעם כמו שנתבאר למעלה, אבל 'כל זמן שהיתה שרה חיה היה ביתה פתוח לרווחה' אין טעם: ועיין עוד בגור אריה שם שאלה דברים נגד ארבעה דברים שאמר הקב"ה לאברהם – כי הם נתקיים כל זמן ששרה היתה חיה, להודיע כי עמה יזכה ועכשיו חזרו

³ שבת לד. רבינו חננאל: ואין שלום אלא באור שנאמר וירא אלוקים את האור כי טוב.

⁴ כתב השו"ע (או"ח ס' רסג ס' ג) שנרות שבת מדליקות הנשים ולא האנשים כאשר נשותיהם בבית וברמב"ם (פ"ה מהל' שבת ה"ג) שהם עוסקות בצרכי הבית ועיין בהקדמתינו הכללית למצוות הנשים ששם הבאנו הטעם מפני שהאשה כבתה אורו של העולם הוא אדם הראשון וכן מובא טעם שה בערוה"ש ס' רסג ס"ז והמג"א (רסג ז) הביא בשם הב"ח שהיות שהאיש חייב במצוות ההדלקה ג"כ לכן נוהגים שהם מכינים את הנרות כדי להשתתף איפא בקיום המצוה.

⁵ לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' (דברים ח ג)

⁶ מהר"ל (נתיב התורה פ"א ד"ה ובפ"ק דקידושין) (אבל עיין במהר"ל (חדושי אגדתא קדושין לו))

⁷ רב צדוק ליקוטי מאמרים (בסוף דברי הסופרים דף 228) טהרות הוא המדרגה היותר גדולה בדעת.

⁸ שם

⁹ The approach of Rav S. R. Hirsch is to define Tumah as a loss of control in moral matters due to our physical taavos taking over (or for some other reason.) The word טמא, he says, is related to the דמע and טמע which means a mixture of things – something prohibited with something permitted. (See the *Hirsch Chumash*, ויקרא, pg. 302, א, ד"ה ונטמתם במ, א

¹⁰ רב צדוק הכהן: טומאתן דבני ישראל [הוא] טומאה קלה לפי שעה שיש לה טהרה במקוה ישראל לד' כמ"ש (יומא פה:;) מי מטהרן אביהן שבשמים כאשר דבוקים בו שהוא שרשם הרי זה כמו השקה למעיין דמועיל לטהר מים טמאים... ולכך שכינת

Sarah, and Rivka after her, were so complete as people that they were already, each one, a microcosm of the entire spiritual scope of the Avos¹. The Avos, in turn, were a microcosm of the whole world. Another such microcosm was the Mishkan, and it is therefore no surprise that we see these same elements, menorah, lechem hapanim, and the resting of the Shechinah, in the Mishkan as well².

Rivka came from Bavel, a place where good and evil is Balul – mixed up³, where in fact the original nations lost their common language during the building of Migdal Bavel. In this milieu, Rivka was taught nothing about goodness and holiness. Rivka had to intuit her values, all the while living with her brother Lavan, meaning white, i.e. he who whitewashed falsehood to look like truth. Seemingly all on her own, Rivka reached great heights of sensitivity, spirituality and giving, rejecting the evil and subterfuge she saw around her. It was such a person who had to occupy Sarah's tent.

And at the end of her life, she had to draw also on Sarah's midah of **צמר ופשתים**. Just like the dispute of Avraham and Sarah over Yishmael, a similar dispute erupted between Yitzchak and Rivka over Eisav. Yitzchak felt that Eisav's scientific, industrial and financial powers should be a part of the Jewish people. Rivka disagrees and makes a fateful decision - that Eisav must be pushed out of the Jewish people, to develop his own civilization. Yaakov must "steal" his blessings. Once again, she, the woman, will be decisive in creating the boundaries of the Jewish people. Rivka had

הש"י בתוך בני"ג גם בתוך טומאתם ... וזהו טומאתם (ולא טומאה סתם) דייקא אצלם מצידם נקרא טומאה (רסיסי לילה ס' יט דף 21)

A woman during her menstrual flow is focused on re-preparing her body for a new cycle, a kind of healing process. Since her bodily energies are more focused on this, she is less available for the kind of holistic spiritual, intellectual and emotional unity which ought to accompany relations with her husband. As such, relations during this time would become more of a base, physical act. Hence the Torah prohibited it, as it did other form of illicit unions. (ע"פ טוהר רחל פ"ג)

¹ גור אריה כד סז: אמנם מי שרוצה לעמוד על דברי רז"ל יש לו לדעת כי אלו הדברים נפלאים מורה על מעלת שרה, שהיתה מתברכת בכל הברכות. כי מה שהיה ענין קשור על האהל - הוא למדת אברהם, ודבר זה מבואר. וברכה מצויה בעישה - כמו שאמרנו למעלה בתחלת לך לך (יב, ב, אות ה) "ואברכך" - 'זה שאומרים אלקי יצחק' (רש"י שם), ומשם הברכה, ולפיכך ברכה מצויה. ודלתותיה פתוחים לרווחה - הוא רמו לברכות יעקב, כי משם הרווחה באה לעולם, והוא ידוע. ונר דלוק מליל שבת לליל שבת - הוא ענין רביעי, והבן זה היטב:

² ספר שם משמואל פרשת חיי שרה - שנת תרע"א: הנה הרמב"ן ז"ל (בהקדמה לספר שמות) כתב שהאבות ה' סוד ה' עלי אהלם, והמשכן שה' אח"כ ה' דוגמת האבות. והנה שלשה דברים הללו מצינו במשכן שה' הנר המערבי דולק בנס שממנו ה' מדליק ובו ה' מסיים, ובלחה"פ לחם חם ביום הלקחו ושנשתלחה ברכה בלחה"פ, ועוד זה כי ענין ה' על המשכן, וכל אלה היו נסים. והם עצמם הדברים שנאמרו בשרה. וענין נר דולק מע"ש לע"ש, היינו שימי החול לא קלקלו את האור שהשיגו בש"ק וא"כ כשבאה שבת שניה ניתוסף אור על אור, והוא כענין נר המערבי שממנו ה' מדליק ובו ה' מסיים, וכעין הכוונה הנ"ל, דתוספת האור שבא ה' מתוסף על האור הקודם לו, וברכה מצויה בעישה הוא כעין שה' במשכן שנשתלחה ברכה בלחה"פ וממנה בא שובע לעולם, וזהו הרמז שה' הלחם חם ביום הלקחו שלא נתיישן, שמאחר שנשתלחה בו ברכה, הרי היתה החיות שבו שופעת עליו תמיד, ואינו כמו דבר טבעי שכמו שנשפעת בו חיות מתחילה כן היא לעולם. וכ"ז כאשר היו ישראל זכאים והחליפו כח בעבודתם בכל עת, וזהו עצמו ה' בשרה שלא נתישנה אצלה העבודה והכל ה' בכלל הכנה אצלה ולכך היתה הברכה מצויה בעישה וה' המאכל ג"כ נסי כמו שהיתה היא עצמה בעבודה, וענין קשור על האוהל זהו השראת השכינה, כמו על המשכן:

³ שם משמואל חיי שרה - שנת תרע"א: ויקח העבד עשרה גמלים. וכן כמה פעמים נזכר בפרשה גמלים, ובודאי אין זה במקרה ח"ו, כי אילו ה' במקרה לא הוזכר זה בתורה, כי מה נ"מ אם היו גמלים או סוסים או חמורים. ונראה דהנה במד"ר (ויקרא פ' י"ג) את הגמל זו בבל. והנה בבבל נאמר כי שם בלל וגו' וזהו עירוב טוב ורע, והמגדל וצלמו של נבוכדנצר שה' שם חקוק בפיו, ואמרו ז"ל (זוה"ק ח"ב קכ"ה ע"ב) מיכלא דההוא רשע בשרא בחלבה הוה, והדברים עתיקים. והנה גמלי אברהם יצאו זמומים שלא ירעו בשדות אחרים מפני הגזל. וגזל הוא ג"כ ענין עירוב, כי כל ממונו של אדם שייך דווקא אליו וגו'

to force Yaakov, backed by the full force of her prophecy¹, crying and bent over, to go along with the deception²

This discerning ability to provide the parameters, to fine tune what should be within and what should be without, of setting the environment and creating the elements of nurturance is rooted in female power, set for the generations.

Although Avraham Avinu takes Hagar back he gives all her children some form of gifts and sends them away³, again following Sarah's boundaries. This is the very last thing that is recorded about Avraham's life⁴. He was to die content, knowing that even Yishmael had done Teshuva, thereby recognizing Yitzchak as the spiritual heir of his father⁵. And hence at Avraham's funeral Yishmael follows the lead of Yitzchak⁶. Sarah's victory was complete. Avraham could now be buried by her side – the Patriarch and the Matriarch of the Jewish people. The Torah now sums up the generations of Yishmael⁷, for it has completed its discussion on them⁸. The very next Parsha is called תולדות – the offspring of Yitzchak, and there it states that Avraham begat Yitzchak⁹. Yitzchak, Sarah's miracle child, is mentioned as Avraham's exclusive progeny. We now see why all of these events truly belong in the Parsha called *the Life of Sarah*, even though they occurred after her death.

Shem Mishmuel tells us that the cave of Machpelah is half way between this world and Gan Eden, and that all souls pass through there on their way to Olam HeNeshamos¹⁰. Indeed, the passions of man on earth go up into the heavenly realms through this awesome place. Sarah, who reflected this connecting teshukah, was in total harmony with Mearas Hamachpelah¹¹. Her burial

¹ כז יג: ותאמר לו אמו עלי קללתך בני ותרגם אונקלוס: עלי אתאמר בנבואה

² בראשית רבה: וילך ויקח ויבא לאמו – אנוס וכפוף ובוכה (מובא בהכתב והקבלה כז יד בסוף עיין דבריו במלאו בהארה בהמשך)

The Radak explains that the verse has 3 ו (and-and-and) connoting Vay-Vay-Vay – i.e. reluctance and misery

³ כה (ה) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק: (ו) ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנת וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אל ארץ קדם:

⁴ כה (ז) ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים:

⁵ כה (ח) ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה זקן ושבע ויאסף אל עמיו:

⁶ כה (ט) ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה אל שדה עפרן בן חצר החתי אשר על פני ממרא: רש"י כה ט: יצחק וישמעאל - ("ב"ר) מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליד את יצחק לפניו והיא שיבה טובה שנאמר באברהם:

⁷ כה: יב -יח

⁸ רד"ק

⁹ כה (יט) ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק:

¹⁰ שם משמואל, חיי שרה - שנת תרפ"א: ונראה... מערת המכפלה ... ממוצע בין עוה"ז לג"ע ... [נשמות ישראל העולות למעלה עולות דרך פתח ג"ע שבמערת המכפלה כדאיתא בספה"ק רבינו בחיי כג ב: ויתכן לומר עוד בשם קרית ארבע היא חברון היא נקראת חברון על שם שכל הקבור שם נפשו מתחברת למעלה בעיר אלקים עם ד' מחנות שכינה, ולא לחנם חמדוה אבות העולם אלא שממש זכות הנשמות להתחבר לשרשן שהוא כסא הכבוד וזהו קרית ארבע היא חברון:

¹¹ שם משמואל שם: ולפי האמור תובן התיחסות מערת המכפלה לשרה, שכל מהותה של מערת המכפלה שהיא מקום התשוקה שהתחתונים נמשכין ומתדבקים בעליונים מחמת תשוקת הלב ממטה למעלה וגורמת התחברות העולמות ע"כ מתיחסת לשרה וכמו הזכות לחיין עלאין שמתחברת אלי' כנ"ל.

next to *Adam and Chava in the Cave of Patriarchs* was to show that the core neshamos of Adam and Chava would be carried on by the Jewish people¹.

¹ ולכן מערת המכפלה בחברון – לשון חבר ושמיה גם קרית ארבע שמארבעת הרוחות חוזרים ומתחברים שם (הג"ה על השל"ה)